

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ Γ' ΤΑΞΗΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΔΕΥΤΕΡΑ 16 ΜΑΪΟΥ 2011

ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΠΕΝΤΕ (5)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Διονύσιος Σολωμός
Ὁ Κρητικός
1 [18.]

.....
.....
Ἐκοίταα, κι ἦτανε μακριά ἀκόμη τ' ἀκρογιαλί·
«Ἀστροπελέκι μου καλό, γιά ξαναφέξε πάλι!»
Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἓνα ξοπίσω στ' ἄλλο
Πολύ κοντά στήν κορασιά μέ βρόντημα μεγάλο·
5 Τά πέλαγα στήν ἀστραπή κι ὁ οὐρανός ἀντήχαν,¹
Οἱ ἀκρογιαλιές καί τὰ βουνά μ' ὅσες φωνές κι ἄν εἶχαν.

2 [19.]
Πιστέψετε π' ὅ,τι θά πῶ εἶν' ἀκριβή ἀλήθεια,
Μά τές πολλές λαβωματιές πού μῶφαγαν τά στήθια,
Μά τούς συντρόφους πῶπεσαν στήν Κρήτη πολεμώντας,
Μά τήν ψυχή πού μ' ἔκαψε τόν κόσμο ἀπαρατώντας.
5 (Λάλησε, Σάλπιγγα! κι ἐγώ τό σάβανο τινάζω,
Καί σχίζω δρόμο καί τς ἀχνούς ἀναστημένους² κράζω:
«Μήν εἶδετε τήν ὁμορφιά πού τήν Κοιλάδα ἀγιάζει;
Πέστε, νά ἰδεῖτε τό καλό ἐσεῖς κι ὅ,τι σᾶς μοιάζει.
Καπνός δέ μένει ἀπό τή γῆ· νιός οὐρανός ἐγίνη·
10 Σάν πρῶτα ἐγώ τήν ἀγαπῶ καί θά κριθῶ μ' αὐτήνη.
– Ψηλά τήν εἶδαμε πρῶτ' τῆς τρέμαν τά λουλούδια
Στή θύρα τῆς Παράδεισος πού ἐβγήκε μέ τραγούδια·
Ἐψαλλε τήν Ἀνάσταση χαροποιά ἡ φωνή της,

Κι ἔδειχνεν ἀνυπομονιά γιά νά 'μπει στό κορμί της·
Ὁ οὐρανός ὁλόκληρος ἀγρίκαε σαστισμένος,
Τό κάψιμο ἀργοπόρουνε ὁ κόσμος ὁ ἀναμμένος·
Καί τώρα ὀμπρός³ τήν εἶδαμε· ὀγλήγορα σαλεύει·
Ὅμως κοιτάζει ἐδῶ κι ἐκεῖ καί κάποιονε γυρεύει»).

3 [20.]
Ακόμη ἐβάστουνε ἡ βροντή.....
Κι ἡ θάλασσα, πού σκίρτησε σάν τό χοχλό πού βράζει,⁴
Ἦσυχασε καί ἔγινε ὅλο ἡσυχία καί πάστρα,⁵
Σάν περιβόλι εὐώδησε κι ἐδέχτηκε ὅλα τ' ἄστρα·

- 5 Κάτι κρυφό μυστήριο ἐστένεψε⁶ τή φύση
Κάθε ὁμορφιά νά στολιστεῖ καί τό θυμό ν' ἀφήσει.
Δέν εἶν' πνοή στὸν οὐρανό, στή θάλασσα, φυσώντας
Οὔτε ὅσο κάνει στὸν ἀνθό ἡ μέλισσα περνώντας,
"Ὅμως κοντά στήν κορασιά, πού μ' ἔσφιξε κι ἐχάρη,
10 Ἐσειότουν τ' ὀλοστρόγγυλο καί λαγαρό φεγγάρι·
Καί ξετυλίζει ὀγλήγορα κάτι πού ἐκεῖθε βγαίνει,
Κι ὁμπρός μου ἰδού πού βρέθηκε μία φεγγαροντυμένη.
Ἐτρεμε τό δροσάτο φῶς στή θεϊκιά θωριά της,
Στά μάτια της τά ὀλόμαυρα καί στά χρυσά μαλλιά της.

¹ ἀντήχαν = ἀντηχούσαν.

² ἀχνός = αμυδρή φιγούρα, ἐτοιμη νὰ σβήσει.

³ τώρα ὁμπρός = μόλις, πριν ἀπό λίγο.

⁴ σκίρτησε = «σκιρτούσε»: ἀναταρασσόταν, χοχλός = κοχλασμός, βράσιμο.

⁵ πάστρα = καθαρότητα, διαύγεια.

⁶ ἐστένεψε = ἐπιβλήθηκε (στην φύση), την ἀνάγκασε.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

A1. Να αναφέρετε ονομαστικά τρία ἀπὸ τα κύρια θέματα τῆς Επτανησιακῆς Σχολῆς καὶ γιὰ τὸ καθένα νὰ γράψετε ἓνα παράδειγμα ἀπὸ τὸ ποιητικὸ κείμενο τοῦ Διονυσίου Σολωμοῦ που σας δόθηκε.

Μονάδες 15

B1. Σύμφωνα με τὴν Ελένη Τσαντσάνογλου, ἓνα ἀπὸ τα γνωρίσματα τοῦ σολωμικοῦ ἔργου εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς συνθέτει τὴ φυσικὴ καὶ τὴ μεταφυσικὴ πραγματικότητα.

α) Να ἐντοπίσετε καὶ νὰ σχολιάσετε δύο εἰκόνες τοῦ κειμένου που νὰ ἐπιβεβαιώνουν τὴν παραπάνω ἀποψη. (μονάδες 10)

β) Γιατί, κατὰ τὴ γνώμη σας, ὁ ποιητὴς ἐπιλέγει νὰ ἀναγίνει στο ἀπόσπασμα 2 [19.] τὴ λυρική του ἀφήγηση σε ἐπίπεδο μεταφυσικό; (μονάδες 10)

Μονάδες 20

B2. Στὸ ἀπόσπασμα 3 [20.] ὁ Σολωμός ἀναπτύσσει τὸ μοτίβο τῆς σιγῆς τοῦ κόσμου πριν ἀπὸ τὴ θεία ἐπιφάνεια. Να βρεῖτε δύο ἐκφραστικὰ μέσα με τα ὁποῖα ἀποδίδεται τὸ μοτίβο αὐτὸ στο συγκεκριμένο ἀπόσπασμα (μονάδες 10) καὶ νὰ τα ἀναλύσετε (μονάδες 10).

Μονάδες 20

G1. Να σχολιάσετε τοὺς παρακάτω στίχους:

α) «Ἄστροπελέκι μου καλό, γιὰ ξαναφέξε πάλι!»

Τρία ἀστροπελέκια ἐπέσανε, ἓνα ξοπίσω στ' ἄλλο

Πολύ κοντά στήν κορασιά μέ βρόντημα μεγάλο·

(σε μία παράγραφο 80 – 100 λέξεων) (μονάδες 15)

β) Ἐψαλλε τὴν Ἀνάσταση χαροποιὰ ἢ φωνὴ τῆς,

Κι ἔδειχνεν ἀνυπομονιὰ γιὰ νὰ ἴμπει στό κορμί τῆς·

(σε μία παράγραφο 60 – 80 λέξεων) (μονάδες 10)

Μονάδες 25

Δ1. Στὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ποίημα τοῦ Γεράσιμου Μαρκορά «Ὁ Ὁρκος» ὁ Μάνθος (ἥρωας τῆς Κρητικῆς ἐπανάστασης τῶν ἐτῶν 1866-1869, που ἔχει σκοτωθεῖ στο

ολοκαύτωμα του Αρκαδίου) απευθύνεται στην ετοιμοθάνατη αγαπημένη του. Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το απόσπασμα αυτό του Μαρκορά με το κείμενο του «Κρητικού» που σας δόθηκε.

Μονάδες 20

Άκου, Εὐδοκιά!¹ – Σὰν ἔπαψαν στὸ οὐράνιο περιγιάλι
Τοῦ φτάσιμou μας ἢ χαραίς² – ὦιμέ! – τὰ μύρια κάλλη,

Ποῦ³ μ' ἓνα βλέμμα ἐξάνοιξα⁴ τριγύρου σκορπισμένα,
Χλωμὰ καὶ κρύα μοῦ φάνηκαν, θυμούμενος ἐσένα.
Ἐπῆρα δρόμο μακρυνό. Σὰν πότε θὰ σὲ φέρῃ
Στὴν ἀγκαλιά μου ὁ Θάνατος ρωτοῦσα κάθε ἀστέρι,
Καὶ ὀμπρὸς ἀπέρναα⁵ κ' ἔκανα σὲ Ἀνατολὴ καὶ Δύση
Τὸ ἀγαπητό σου τ' ὄνομα γλυκὰ νὰ ἠχολογήσῃ.
Σὲ πλάγι οὐράνιο, ποῦ ψυχὴ δὲν ἦτανε κάμμία,
Θλιμμένος χάμου ἐκάθισα. Στὴ μοναξιά τὴ θεία
Τὰ πρῶτα τῆς ἀγάπης μας εὐτυχισμένα χρόνια
Μοῦ φτερουγιάζανε ὀμπροστά, σὰν τόσα χελιδόνια.
Στὰ μέρη, ποῦχαν μᾶς ἰδῆ⁶ τόσαις φοραῖς ἀντάμα,
Ὁ νοῦς μου ξαναγύριζε – κ' ἰδὲς θαυμάσιο πρᾶμα! –
Ὅτι θωροῦσε ὁ λογισμὸς ἔπαιρνε σῶμα ὀμπρὸς μου,
Ὅπου⁷ δὲν εἶναι πρόσκαιρο, σὰν τ' ἄλλα ἐδῶ τοῦ κόσμου.

.....
ὦ! πᾶμε, ἀγάπη μου γλυκειά! πᾶμε, ὁ καιρὸς μᾶς βιάζει!
Δὲν εἶναι χόρτο ἢ λούλουδο ποῦ ἐκεῖ νὰ μὴ σὲ κρᾶζῃ·
Ἐκεῖ ἀπὸ χρόνια ἢ μάννα σου καὶ ὁ δοξαστός σου κύρης
Τὴ θεία φτεροῦγα τῆς ψυχῆς ἀκαρτεροῦν νὰ γύρης.
Πᾶμε! – ὁ καλὸς Ἡγούμενος⁸, οἱ Κρητικοὶ μας ὅλοι
Θὰ ἰδῆς ποῦ θᾶρχωνται συχνὰ στ' ὥραῖο σου περιβόλι,
Καὶ θ' ἀγροικῆσῃς ἀπ' αὐτούς, ποῦ γύρω μαζωμένοι
Στὴ χλωρασιά⁹ θὰ κάθωνται, τί μάχαις ἔχουν γένη,
Καὶ πόσα ἐβάψαν αἵματα κάθε βουνὸ τῆς Κρήτης,
Πρὶν σκύψῃ πάλε στὸ ζυγὸ τὴν ἔρμη κεφαλὴ τῆς.

Π.Δ. Μαστροδημήτρης, *Ο Ὀρκος του Μαρκορά*, Εκδόσεις Κανάκη, σσ. 140-141.

1. Εὐδοκιά: το ὄνομα τῆς αγαπημένης του Μάνθου

2. ἢ χαραίς: οἱ χαρές

3. ποῦ: που

4. ἐξάνοιξα: εἶδα, διέκρινα

5. ἀπέρναα: περνούσα

6. ποῦχαν μᾶς ἰδῆ: που μας εἶχαν δει

7. Ὅπου: που

8. Ἡγούμενος: ὁ ηγούμενος του Αρκαδίου

9. χλωρασιά: βλάστηση, πρασινάδα

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Τρία από τα κύρια θέματα της Επτανησιακής Σχολής που εντοπίζονται στο συγκεκριμένο απόσπασμα του Κρητικού είναι η Φύση, η Γυναίκα και η Θρησκεία. Η Φύση αφενός αποτελεί το σκηνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίζεται ο «αγώνας» του ναυαγού αφηγητή, αφετέρου παρουσιάζεται με τα δύο σολωμικά της πρόσωπα σε δύο αντίστοιχες εικόνες. Στην πρώτη κυριαρχεί η άλογη βία μέσα στη φύση «Αστροπελέκι μου καλό ... μ' όσες φωνές κι αν είχαν» ενώ στη δεύτερη με τη μεταμόρφωση που υφίσταται για να υποδεχτεί τη θεία επιφάνεια της φεγγαροντυμένης, λειτουργεί πλέον ως αρχέτυπο του κάλλους και του αγαθού με μεγαλύτερη παραλυτική επίδραση πάνω στον ήρωα. Η Γυναίκα ως θέμα μετουσιώνεται σε ποίηση τόσο μέσω της μορφής της αγαπημένης του ναυαγού όσο και της φεγγαροντυμένης (στίχοι: «- Ψηλά την είδαμε πρωί ... και κάποιονε γυρεύει» και «Κι ομπρός μου ιδού που βρέθηκε μια φεγγαροντυμένη ... στα χρυσά μαλλιά της»). Τέλος η υπερβατική εικόνα του Παραδείσου και της Δευτέρας Παρουσίας στη δεύτερη στροφή («Λάλησε, Σάλπιγγα!...κάποιονε γυρεύει») καταδεικνύει το θρησκευτικό υπόβαθρο της σολωμικής ποίησης.

B1. α) Στον Κρητικό φυσική και μεταφυσική πραγματικότητα «διαλέγονται» μέσω της εναλλαγής εικόνων συνθέτοντας το χωροχρονικό πλαίσιο του μύθου. Το ποίημα ξεκινά με μια ρεαλιστική εικόνα ενός ναυαγού που αντιμάχεται την αγριότητα του φυσικού στοιχείου (θάλασσα, έντονα καιρικά φαινόμενα) για τη σωτηρία του ίδιου και της αγαπημένης του. Ο ποιητής συνθέτει αυτή την εικόνα της πρώτης στροφής χρησιμοποιώντας πλήθος ακουστικών – οπτικών στοιχείων, αλλά και σχήματα λόγου όπως προσωποποίηση («Αστροπελέκι μου καλό») για να προκαλέσει τη μέγιστη αισθησιακή ανταπόκριση του αναγνώστη.

Σε μεταφυσικό επίπεδο η αφήγηση του ήρωα ανάγεται στην εικόνα της δεύτερης στροφής όπου μεταφερόμαστε πλέον έξω από το φυσικό χώρο και χρόνο, στο υπερβατικό σκηνικό του Παραδείσου, στο θέατρο της παγκόσμιας Τελικής Κρίσης. Η πρόδρομη αυτή αφήγηση αφενός μας αποκαλύπτει κάποια χαρακτηριστικά του αγνού χαρακτήρα της αγαπημένης κόρης («έψαλλε την Ανάσταση εβγήκε με τραγούδια.. χαροποιά η φωνή της»), αφετέρου φανερώνει τις επιρροές του Σολωμού από τη Χριστιανική παράδοση και την Πλατωνική φιλοσοφία (Μύθος του Ηρόδου).

β) Η αναγωγή της αφήγησης σε μεταφυσικό επίπεδο δύναται να εξηγηθεί από τη βαθιά πίστη του Σολωμού στην ηθική δικαίωση του αγώνα του ήρωα σε εσχατολογικό επίπεδο, στο τέλος της ιστορίας ο ήρωας θα δικαιωθεί. Οι ρομαντικές, χριστιανικές και ιδεαλιστικές καταβολές του γεμίζουν την ψυχή του με την πεποίθηση ότι η ηθική ανταπόδοση και ανταμοιβή αν δεν έλθει στη διάρκεια της φυσικής ζωής, σίγουρα θα συμβεί σε μεταφυσικό επίπεδο. Εκεί ο ήρωας και η αγαπημένη του θα ξανασμίξουν πλέον για πάντα...

B2. Η μεταμόρφωση της φύσης πριν τη θεία επιφάνεια παρουσιάζεται με τη χρήση του μοτίβου της σιγής του κόσμου. Το μοτίβο αυτό αποδίδεται παραστατικά με σχήματα λόγου. Δύο από αυτά είναι η προσωποποίηση («Κάτι κρυφό μυστήριο εστένεψε τη

φύση ... το θυμό ν' αφήσει») και η μεταφορά στο στίχο «ΗΣύχασε κι έγινε όλο ησυχία και πάστρα». Η φύση αλλάζει τόσο σκευή, στολίζεται την απόλυτη ομορφιά αλλά και διάθεση βάζοντας στην άκρη το θυμό, όπως ένας άνθρωπος. Η προσωποποίηση της φύσης αφενός φανερώνει την επιρροή που άσκησε η δημοτική ποίηση στο Σολωμό, αφετέρου παρουσιάζει με πολύ γλαφυρό τρόπο τη μεταμόρφωσή της, μια μεταμόρφωση που προσοικονομεί την εμφάνιση μιας θεϊκής μορφής.

Η θάλασσα έχει συμβολική αξία στην ποίηση του Σολωμού, αφού αποτελεί το τέλειο σκηνικό για τον αγώνα μεταξύ ζωής και θανάτου. Στη μεταφορά στους παραπάνω στίχους η θάλασσα «ησύχασε», κάτι που δίνεται emphaticά με τη χρήση των λέξεων ησυχία και του ομόρριζου ρήματος. Και τα δύο σχήματα λόγου αποτυπώνουν συμβολικά την εσωτερική αλλαγή στην ψυχή του ήρωα, τη γαλήνη που κυριεύει τον ψυχισμό του για να τον καταστήσει έτοιμο για τη μέθεξη και έκσταση που θα βιώσει με την οραματική εμφάνιση της φεγγαροντυμένης.

Γ1. α) Στον πρώτο στίχο του αποσπάσματος έχουμε αποστροφή και επίκληση του ήρωα – αφηγητή στο αστροπελέκι το οποίο προσωποποιείται. Το αστροπελέκι προσφωνείται «καλό» γιατί το φως του πολεμά το σκότος της νύχτας και του δείχνει την απόσταση μέχρι το ακρογιάλι της σωτηρίας. Η προσωποποίηση αυτή φανερώνει την επίδραση της δημοτικής ποίησης στο Σολωμό όπως βέβαια και το μοτίβο της σύνθεσης των στοιχείων ανά τρία που διαφαίνεται στον επόμενο στίχο («Τρία αστροπελέκια πέσανε»). Στον τρίτο στίχο του αποσπάσματος έχουμε μία οπτικοακουστική εικόνα με την οποία αφενός αποτυπώνεται το «άγριο πρόσωπο» της φύσης, αφετέρου αναφέρεται για πρώτη φορά η «σιωπηρή» παρουσία της Κορασιάς.

β) Στο απόσπασμα αυτό η ήρωας αναφέρεται στην αγαπημένη του, η οποία στο εσχατολογικό σκηνικό της Δευτέρας Παρουσίας και νεκρανάστασης νεκρών εμφανίζεται σε κατάσταση «ευψυχίας» να αδημονεί να μετενσαρκωθεί ξανά, κερδίζοντας έτσι την αιώνια ζωή, ως δικαίωση του αγνού και ηθικού πρώιμου βίου της. Πλατωνική ιδεαλιστική φιλοσοφία (Μύθος Ηρός)- και Χριστιανική παράδοση εναρμονίζονται ιδανικά στο θρησκευτικό υπόβαθρο του ποιητή δημιουργώντας το κατάλληλο χωροχρονικό πλαίσιο δικαίωσης των υψηλών ιδεών, ιδανικών και συναισθημάτων του ανθρώπου.

Δ1. Σολωμός και Μαρκοράς όντες αμφότεροι εκπρόσωποι της Επτανησιακής ποίησης είναι εύλογο να έχουν κοινή θεματολογική αναφορά η οποία αποτυπώνεται στο περιεχόμενο των δύο συγκεκριμένων ποιημάτων. Δύο ήρωες με κοινή ιδιότητα, αυτή του κρητικού επαναστάτη είναι οι φορείς της αφήγησης μιας προσωπικής ιστορίας, η οποία όμως «αγγίζει» τα υπερατομικά θέματα της Επτανησιακής ποίησης, όπως είναι η πατρίδα, η εξιδανικευμένη μορφή της Γυναίκας, ο Έρωτας και η θρησκεία. Οι ήρωες και των δύο ποιημάτων «υμνούν» τον έρωτά τους για την αγαπημένη τους, ανυπομονούν για την τελική επανασύνδεσή τους και τη ηθική δικαίωση της ύπαρξής τους. Ενδεικτικά αναφέρονται οι στίχοι «Σαν πρώτα εγώ την αγαπώ και θα κριθώ μ' αυτήνη» του Σολωμού και «Ω! πάμε αγάπη μου γλυκειά! πάμε ο καιρός μας βιάζει!» του Μαρκορά. Η Κρήτη και στα δυο ποιήματα αποτελεί κοινό τοπικό πλαίσιο διεξαγωγής του δίκαιου και «υψηλού» επαναστατικού – απελευθερωτικού αγώνα των

Ελλήνων ενάντια στον τουρκικό ζυγό, στον οποίο αγώνα συμμετείχαν οι δύο ήρωες με αποτέλεσμα να υποστούν σημαντικό ψυχοσυναισθηματικό στιγματισμό, λόγω της απώλειας σε αυτόν συγγενικών προσώπων και όχι μόνο... Ενδεικτικοί είναι οι στίχοι του όρκου του Κρητικού στη δεύτερη στροφή («Μα τες πολλές λαβωματιές ... τον κόσμο απαράτώντας») και οι τελευταίοι στίχοι του ποιήματος του Μαρκορά («Πάμε!- ο καλός Ηγούμενος ... την έρμη κεφαλή της»). Επίσης, ο θάνατος που ελλοχεύει και η προοπτική της «ήττας» του και της αντίστοιχης τελικής επικράτησης της «δίκαιης» ζωής σε ένα υπερβατικό επίπεδο αποτελούν κοινό τόπο και στα δύο ποιήματα.

Αυτά όμως, εκτός από ομοιότητες στο περιεχόμενο έχουν και σημαντικές διαφορές. Στο μεν Σολωμό, ο ήρωας είναι εν ζωή, στο δε ποίημα του Μαρκορά ο ήρωας έχει εγκαταλείψει την επίγεια ζωή και όντας σε ένα μεταφυσικό επίπεδο καρτερεί πλημμυρισμένος από αναμνήσεις τη σύζευξή του με την αγαπημένη του και την ηθική δικαίωση του αγώνα του. Ο σολωμικός ήρωας κρατά στα χέρια του σφιχτά την αγαπημένη του και μάχεται αγωνιώντας να την ακουμπήσει ζωντανή στη στεριά. Ο Μάνθος όμως έχοντας μόνο ψυχική υπόσταση απλά την προσμένει καρτερικά. Τέλος, η ανωνυμία του Κρητικού και της αγαπημένης του δεν ισχύει στο ποίημα του Μαρκορά, όπου μας δίνονται συγκεκριμένα ονόματα (Μάνθος, Ευδοκία).